

Βενιζελισμός

ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ
'ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ'
Λονδί

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

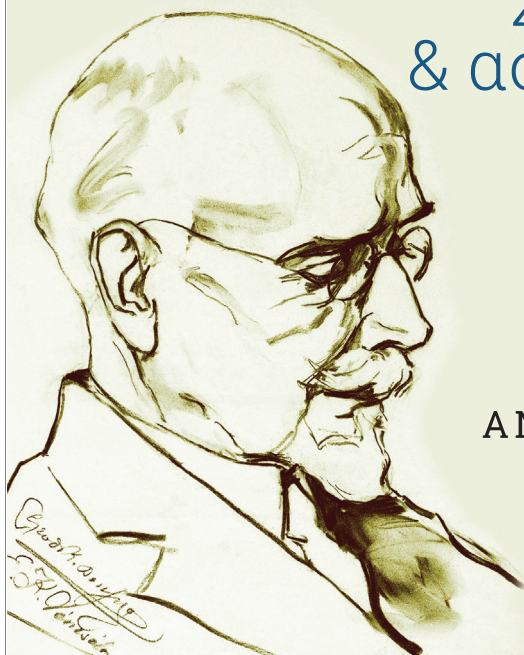
συνέδριο

Η πολιτική κληρονομιά του Ελευθερίου Βενιζέλου

Συνέχειες
& ασυνέχειες

24, 25 και 26
Νοεμβρίου 2016
αίθουσα της Γερουσίας
κτίριο της Βουλής
των Ελλήνων

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

Παρασκευή, 25 Νοεμβρίου 2016

[**ΒΕΝΙΖΕΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΜΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ**]

ΓΙΆΝΝΗΣ ΣΚΑΛΙΔΆΚΗΣ

Ιστορικός, Διδάκτωρ Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

**«Ακολουθώντας το παράδειγμα του αιμνήστου
αρχηγού Ελευθερίου Βενιζέλου». Πολιτικός λόγος
και στρατηγικές του χώρου των Φιλελευθέρων
κατά τη διάρκεια της Κατοχής (1941-1944)**

Στην ανακοίνωση αυτή θα εξεταστούν κατά την κατοχική περίοδο (1941-1944) οι πολιτικές επιλογές μιας σειράς προσωπικοτήτων και δυνάμεων του πολιτικού κόσμου και του στρατεύματος που προέρχονταν από τον χώρο του βενιζελισμού. Θα επικεντρωθώ, για τις ανάγκες του συνεδρίου, στον λόγο και τις ιδεολογικές αναφορές που, επικαλούμενες επιτελεστικά το παράδειγμα της πολιτικής του Ελευθερίου Βενιζέλου, νομιμοποιούσαν πολιτικά τις εκάστοτε –και συχνά άκρως αντιθετικές μεταξύ τους– πολιτικές επιλογές των επιγόνων την εν λόγω περίοδο.

Γνωρίζουμε πως, ήδη πριν από τον θάνατο του Βενιζέλου, είχαν ξεκινήσει οι φυγόκεντρες κινήσεις από την ευρεία παράταξη των Φιλελευθέρων, σε αντιστοίχιση με τις πολιτικές διεργασίες στην Ευρώπη, όπως η άνοδος των φασιστικών και ευρύτερα αυταρχικών καθεστώτων αλλά και των αριστερών, κομμουνιστικών και λαϊκομετωπικών δυνάμεων. Στην Ελλάδα, η κατοχή της χώρας από τον Άξονα θα έλθει ύστερα από μια μακρόχρονη δικτατορία και συνακόλουθο περιορισμό της πολιτικής δραστηριότητας. Η

εξόριστη ελληνική κυβέρνηση θα σχηματιστεί με πρωθυπουργό τον βενιζελικό τραπεζίτη Εμμανουήλ Τσουδερό και θα στελεχωθεί σταδιακά με πολιτικά στελέχη των Φιλελευθέρων. Βενιζελικοί αξιωματικοί και πολιτικά στελέχη θα επανδρώσουν μαζικά, τόσο την οργανωμένη αντίσταση, όσο και τον πολιτικό και ένοπλο δοσιλογισμό. Η βενιζελική κληρονομιά –ως ιδεολογική αναφορά– θα διαδραματίσει καίριο ρόλο στις πολιτικές αντιπαραθέσεις για τη μεταπολεμική τύχη της μοναρχίας –και του Γεωργίου Β΄ συγκεκριμένα– αλλά και στην υπέρβασή τους στον δρόμο προς τη νέα διαχωριστική γραμμή μεταξύ της εαμικής Αριστεράς και του εθνικόφρονος κόσμου.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΡΙΖΑΣ

Διευθυντής Ερευνών, Κέντρο Ερεΐνης Ιστορίας Νεωτέρου Ελληνισμού
της Ακαδημίας Αθηνών

Η εξέλιξη του βενιζελισμού στη μεταπολεμική Ελλάδα. Από το Κόμμα των Φιλελευθέρων στο Κέντρο

Το 1945 το Κόμμα των Φιλελευθέρων επιχείρησε να καταλάβει μια θέση στο Κέντρο του πολιτικού φάσματος ως αστικό κόμμα, κληρονόμος των μεταρρυθμίσεων του βενιζελισμού, βασιζόμενο στη δημοκρατική του ταυτότητα του Μεσοπολέμου. Η έννοια του Κέντρου όμως στη μεταπολεμική ελληνική πολιτική θα μεταλλασσόταν και θα αποκτούσε ευρύτερο κοινωνικό, πολιτικό και ιδεολογικό υπόβαθρο που εξέφραζε μόνο εν μέρει το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Στην ανακοίνωση θα επιχειρηθεί η διερεύνηση της σχέσης του ιστορικού Κόμματος των Φιλελευθέρων ως κληρονόμου του βενιζελισμού με τη διαμορφούμενη έννοια του Κέντρου και η διαδικασία ένταξης των Φιλελευθέρων στην Ένωση Κέντρου το 1961.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Ιστορικός, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Η βενιζελική κληρονομιά στον πολιτικό λόγο της ΕΠΕΚ. Άρνηση και επίκληση

Η βενιζελική «καταγωγή» του αρχηγού της Εθνικής Προοδευτικής Ενώσεως Κέντρου (ΕΠΕΚ), Νικολάου Πλαστήρα, αλλά και μεγάλου μέρους του πολιτικού της προσωπικού, αποτυπώνονται, όπως είναι εύλογο, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο στον πολιτικό λόγο του κόμματος. Η εισήγηση θα επιχειρήσει να φωτίσει τις συγκεκριμένες πτυχές της βενιζελικής κληρονομιάς που προβάλλονται, αλλά παράλληλα, τις πτυχές εκείνες που αποσιωπώνται ή απορρίπτονται. Το βασικό ερώτημα της εισήγησης είναι κατά πόσον αυτός ο φαινομενικά αντιφατικός λόγος συνιστά πολιτική αμηχανία ή πολιτική επιλογή ενός κόμματος, που επιχειρήσει να έρθει σε ρήξη με τον «παλαιοκομματισμό» και να χαράξει διαφορετική πορεία σε ένα ασαφές πολιτικό τοπίο.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ

Διδάσκων, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Βενιζελική παράδοση στη δεκαετία του '60. Συνέχειες και τομές: το παράδειγμα της Ενώσεως Κέντρου

Στόχος της εισήγησης είναι η ανάδειξη των στοιχείων που συγκροτούν τη βενιζελική παράδοση στον σχηματισμό και τη λειτουργία της Ενώσεως Κέντρου κατά την περίοδο 1961-1967 και η σχέση της με τα νέα δυναμικά στοιχεία που προέκυψαν στην πορεία. Από τον Ανένδοτο Αγώνα στην εκλογική κατάρχηση, την κρίση του 1965 και το πολιτικό αδιέξοδο τις παραμονές της εκτροπής του 1967, η διττή ταυτότητα του Κέντρου συνιστά έναν από τα βασικά χαρακτηριστικά του χώρου. Στο πλαίσιο αυτό, θα επιχειρηθεί να επισημανθεί η ιδιότυπη σύγκρουση μεταξύ αυτής της παράδοσης και της νέας Κεντροαριστεράς, που αναδύθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1960, και να εντοπιστούν τα βασικά της χαρακτηριστικά.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΖΑΝΕΤΆΚΟΣ

Δημοσιογράφος

Ο βενιζελισμός ως διακύβευση στον μεταπολεμικό πολιτικό βίο

Ο βενιζελισμός ως διεκδικούμενος πολιτικός χώρος και άθροισμα κοινωνικών και πολιτικών αντιλήψεων. Ήταν ο Θεμιστοκλής Σοφούλης ο αυθεντικός «κληρονόμος» και διεκδικητής; Ο διαχρονικός βενιζελισμός κατά την περίοδο έως τον θάνατο το 1964 του Σοφοκλή Βενιζέλου. Πώς θα διαχειριζόταν ο βενιζελισμός τις μεταπολεμικές εξελίξεις; Διαδικασία απελευθέρωσης, Δεκεμβριανά, Εμφύλιος. Η διεθνής θέση της χώρας (ΝΑΤΟ - Κορέα). Οι παράπλευρες παρουσίες των Γεωργίου Παπανδρέου, Νικολάου Πλαστήρα. Ο βενιζελισμός στο λαϊκό μέτωπο του 1956 και τα γεγονότα της 15ης Ιουλίου 1965.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΚΟΥΡΆΚΗΣ

Πολιτικός Επιστήμονας – Επιστημονικός Συνεργάτης Εθνικού
Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»

Η διεκδίκηση της βενιζελικής κληρονομιάς στην «κοιτίδα των Φιλελευθέρων». Ενδοπααραταξιακός ανταγωνισμός στα μεταπολεμικά Χανιά

Πριν από την ανάληψη της πρωθυπουργίας της Ελλάδας το 1910, ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπήρξε για δύο δεκαετίες πρωταγωνιστής των σημαντικότερων γεγονότων της περιόδου στην Κρήτη. Το νησί υπήρξε το «εκπαιδευτήριο», όπου ο Βενιζέλος εξασκήθηκε στην κοινοβουλευτική δραστηριότητα, τους επαναστατικούς αγώνες, τη διπλωματία, τον πολιτικό στίβο αλλά και στη διαχείριση των κρατικών υποθέσεων.

Ο βενιζελισμός επιβίωσε και μετά τη φυσική έκλειψη του Βενιζέλου στη συλλογική συνείδηση των περισσότερων Κρητικών ως συνώνυμο της δημοκρατίας και των αγώνων για ελευθερία και ένωση, αλλά και ως το όχημα μέσω του οποίου ήταν δυνατή η αναβάθμιση της σημασίας του νησιού στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους. Η εκλογική κυριαρχία του βενιζελικού χώρου στην «κοιτίδα του Κόμματος των Φιλελευθέρων», την περιφέρεια Χανίων,

φάνηκε να απειλείται αμέσως μετά τον πόλεμο από την αξιοσημείωτη δυναμική που είχε αναπτύξει το ΕΑΜικό κίνημα. Ωστόσο, το Κέντρο σύντομα θα ανακτούσε την προπολεμική του υπεροχή.

Οι κεντρώοι πολιτευτές αντιλαμβάνονταν ότι, προκειμένου να διεκδικήσουν την εκλογή τους με αξιώσεις, ήταν απαραίτητη η επίκληση της βενιζελικής παράδοσης και ο αυτοπροσδιορισμός τους ως συνεχιστών της πιο γνήσιας έκφρασής της. Η περίοδος έως τη δικτατορία στιγματίστηκε σε τοπικό επίπεδο από την οξύτατη ενδοπαραταξιακή αντιπαράθεση δύο πολιτικών με εμβέλεια και εκτός των ορίων του νησιού, του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη και του Πολυχρόνη Πολυχρονίδη.

ΕΥΆΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΪΟΥ

Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ως πρότυπο: υψηλή στρατηγική και πολιτική κουλτούρα, 1944-1967

Η εισήγηση θα εξετάσει τον βαθμό στον οποίο οι διάφορες αστικές δυνάμεις (αυτο-)προβλήθηκαν ως «συνεχιστές» του Ελευθερίου Βενιζέλου. Θα κάνει μια διάκριση μεταξύ των συμβολισμών και της επιφανειακής επίκλησης του ονόματός του από την μια πλευρά, και της ουσιαστικής συγγένειας των ακολουθούμενων πολιτικών με τη δική του, σε επίπεδο ιδεολογικών και στρατηγικών αρχών. Θα αμφισβητηθεί η θέση ότι ο παλαιός βενιζελογενής χώρος υπήρξε ο αποκλειστικός κληρονόμος της πολιτικής του. Αντίθετα, με την πάροδο του χρόνου (και ιδίως υπό την επήρεια της βαρύτατης ενδοπαραταξιακής κρίσης στη δεκαετία του 1950), ο παλαιοβενιζελικός χώρος έφθασε στο σημείο, ενώ ενέτεινε τη συναισθηματική επίκληση του Βενιζέλου σε επίπεδο συμβόλων, να εφαρμόζει πολιτικές διαμετρικά αντίθετες από τη δική του – ιδίως στον τομέα της οικονομίας, των εξωτερικών σχέσεων και του Κυπριακού το 1963-1965. Μάλιστα, η παραβίαση θεμελιωδών αρχών της βενιζελικής πολιτικής εκείνο το διάστημα αποτέλεσε και έναν από τους παράγοντες που βοήθησαν τη διάσπαση του Κέντρου.

Περισσότερο συγγενείς κοσμοαντιλήψεις με αυτές του Βενιζέλου, τόσο στο πεδίο της εσωτερικής αναδιάρθρωσης όσο και στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων και της διεθνούς θέσης της

Ελλάδας, εμφάνισαν δύο πολιτικές δυνάμεις: αφενός, η νέα Δεξιά μετά το 1956 (όταν στις τάξεις μετείχαν ως ηγετικοί παράγοντες γνωστοί υποστηρικτές του ηγέτη των Φιλελευθέρων), αφετέρου, οι «αποστάτες» του 1965-1966, οι οποίοι όμως έχασαν συντριπτικά τη μάχη για την «ψυχή» του Κέντρου, πρώτιστα λόγω της υστέρησής τους στο πεδίο των συμβόλων. Ήδη τη δεκαετία του 1960, ο Βενιζέλος είχε υποστεί τη μοίρα που υφίστανται οι πολιτικοί των οποίων η συμβολή τείνει να αναγνωριστεί συνολικά: η κληρονομιά του είχε «διαχυθεί» στο πολιτικό σύστημα. Αυτό διασφάλιζε ότι η χώρα ακολουθούσε, κατά βάση, μια πορεία επάνω σε άξονες που είχε ο ίδιος χαράξει. Από την άλλη πλευρά, σήμαινε και ότι θα αποτελούσε αντικείμενο άγριας πολιτικής και συναισθηματικής εκμετάλλευσης.

ΕΛΕΝΗ ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗ

Διδάκτωρ Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Ο Βενιζέλος και ο βενιζελισμός στον πολιτικό λόγο της Δεξιάς, 1946-1967

Στην ανακοίνωση θα διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται η πολιτική κληρονομιά του μεσοπολεμικού βενιζελισμού στον λόγο της Δεξιάς από το 1946 έως το 1967. Τα δεξιά κόμματα, όπως εμφανίστηκαν στις εκλογές του Μαρτίου του 1946, υπήρξαν η μετεξέλιξη της παλαιάς αντιβενιζελικής παράταξης του Μεσοπολέμου. Τα κύρια χαρακτηριστικά τους, τα οποία αποτελούσαν ταυτόχρονα και τα συνεκτικά στοιχεία για τη συγκρότησή τους αμέσως μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν η υποστήριξη στη μοναρχία και η αντίθεση στην ανερχόμενη από την εποχή της Κατοχής δύναμη της εαμογενούς Αριστεράς. Έτσι, πλαισιώθηκαν κυρίως από πολιτικούς που ανήκαν στο αντιβενιζελικό στρατόπεδο πριν από το 1936 καθώς και από ιθύνοντες του καθεστώτος Μεταξά. Ωστόσο, από το 1942 οι γραμμές της Δεξιάς πλαισιώθηκαν από βενιζελικούς που μετακινήθηκαν προς τα δεξιά φοβούμενοι τη ραγδαία αύξηση των δυνάμεων του ΕΑΜ. Τόσο σε επίπεδο βάσης, όσο και σε επίπεδο ηγεσίας, πολλοί υποστηρικτές του μεσοπολεμικού Κόμματος των Φιλελευθέρων θεώρησαν ότι η μοναρχία θα αποτελούσε φραγμό στα σχέδια των

κομμουνιστών. Έτσι, καθώς ο Εμφύλιος Πόλεμος υπονόμεινε την παλαιά διαιρετική τομή του Μεσοπολέμου, πολλές φορές η βενιζελική παράδοση γίνεται αντικείμενο ανταγωνισμού ανάμεσα στη Δεξιά και το Κέντρο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο λόγος του Αλέξανδρου Παπάγου, ο οποίος στις παραμονές των εκλογών του 1952 επικαλείται την πολιτική του Ελευθερίου Βενιζέλου ως παράδειγμα «εθνικής πολιτικής» όσον αφορά την αντιμετώπιση του κομμουνισμού. Για την ανακοίνωση ως κύρια πηγή θα χρησιμοποιηθεί ο Τύπος και τα Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής των Ελλήνων.

[ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΚΥΠΡΟΣ]

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΜΠΌΤΣΙΟΥ

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Η Ελλάδα ως βαλκανική και μεσογειακή δύναμη: η κληρονομιά του γεωπολιτικού σχεδιασμού του Ελευθερίου Βενιζέλου

Η διττή γεωπολιτική ταυτότητα της Ελλάδας ως βαλκανικής και μεσογειακής χώρας διαμορφώθηκε από τις πολιτικές και τις αντιλήψεις του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο σχεδιασμός του για τη Μεγάλη Ελλάδα αποσκοπούσε να την καταστήσει υπολογίσιμη μεσαία δύναμη και στις δύο περιφέρειες, προσανατολισμένη στρατηγικά στην ισχυρή ναυτική βρετανική δύναμη, και, παράλληλα, οχυρωμένη εδαφικά στη Βαλκανική, προκειμένου να προφυλάσσει τη μεσογειακή της παρουσία, να προστατεύεται από τους γειτονικούς ανταπαιτητές εδαφών αλλά και να επηρεάζει τις πολιτικές ισορροπίες μεταξύ των βαλκανικών κρατών και των ανταγωνιστικών προς τη Βρετανία Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή. Η προσέγγιση με την Τουρκία αποσκοπούσε, μεταξύ άλλων, να λειάνει το μεσογειακό μέτωπο συνάντησης των δύο άσπονδων πρώην αντιπάλων μετά τον Ελληνο-τουρκικό Πόλεμο (1919-1922) και τη Μικρασιατική Καταστροφή, που εκ των πραγμάτων περιόριζε τη μεσογειακή βαρύτητα των ελληνικών εδαφών.

Αντικείμενο της εισήγησης είναι να εξετάσει τη μετεξέλιξη της κληρονομιάς του Βενιζέλου στη γεωπολιτική σύλληψη της Ελλάδας ως βαλκανικής και μεσογειακής χώρας ισόρροπα, σε συνάρτηση με μείζονες αλλαγές στη διεθνή πολιτική, κρίσεις στην ελληνική εξωτερική πολιτική και στρατηγικές ελληνικών κυβερνήσεων, που μετέβαλλαν τη δυναμική ανάμεσα στις δύο όψεις της ελληνικής γεωπολιτικής ταυτότητας, ανάλογα με την πολιτική πραγματικότητα και/ή τις ιδεολογικές-πολιτικές προτιμήσεις τους. Η ανάλυση θα αναφερθεί στις σημαντικότερες μεταβολές και εναλλαγές προτεραιοτήτων από το Μεσοπόλεμο έως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΛΑΨΗΣ

Διδάσκων, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο –
Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου (Κύπρος)

Κυπριακό και ελληνική εξωτερική πολιτική, 1936-1959: η κληρονομιά του Ελευθερίου Βενιζέλου

Η κληρονομιά του Ελευθερίου Βενιζέλου στη χάραξη και την άσκηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής υπήρξε καθοριστική. Από αυτόν τον κανόνα δεν εξαιρείται η διαχείριση του Κυπριακού. Για σχεδόν δύο δεκαετίες μετά από τον θάνατο του Βενιζέλου, οι κεντρικές κατευθυντήριες γραμμές της στρατηγικής της Αθήνας σε σχέση με την Κύπρο βασίστηκαν απαρέγκλιτα στις παρακαταθήκες του Κρητικού πολιτικού, οι οποίες μπορούν να συνοψιστούν στα εξής βασικά σημεία: για λόγους γεωπολιτικούς, προτεραιότητα για την Αθήνα είχε η διατήρηση αγαθών σχέσεων με το Λονδίνο· το Κυπριακό έπρεπε να διατηρηθεί σε αυστηρά διμερές ελληνο-βρετανικό πλαίσιο και να μην ανακινηθεί δημόσια· η Ένωση μπορούσε να επιτευχθεί μόνο κατόπιν της βρετανικής συναίνεσης και όχι ενάντια στη βρετανική θέληση· κατά συνέπεια, οποιαδήποτε βίαιη αντίδραση των Κυπρίων ενάντια στις βρετανικές αποικιακές αρχές ήταν απευκταία· η Ελλάδα αντιλαμβανόταν τα αυξημένα στρατηγικά συμφέροντα του Λονδίνου, τα οποία σχετιζόνταν με την Κύπρο, και για το λόγο αυτό ήταν πρόθυμη να παραχωρήσει ανταλλάγματα στους Βρετανούς (π.χ. με τη μορφή βάσεων), προκειμένου να διευκολύνει την Ένωση· η ευνοϊκή για τα ελληνικά συμφέροντα επίλυση του Κυπριακού

δεν θα ερχόταν άμεσα, αλλά θα προέκυπτε ως αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας εξελικτικής διαδικασίας.

Αυτές τις αρχές ενστερνίστηκαν όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις, ανεξαρτήτως κομματικής-ιδεολογικής τοποθέτησης από το 1936 έως το 1954. Η ρήξη με τη βενιζελική κληρονομιά θα έρθει το καλοκαίρι του 1954, όταν η κυβέρνηση του Αλέξανδρου Παπάγου αποφάσισε τη διεθνοποίηση του Κυπριακού, μέσω της κατάθεσης της προσφυγής στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Αντίθετα, η πολιτική των κυβερνήσεων του Κωνσταντίνου Καραμανλή από τον Οκτώβριο του 1955 έως την υπογραφή των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου τον Φεβρουάριο του 1959 υπήρξαν μία προσπάθεια προσαρμογής της βενιζελικής κληρονομιάς στα νέα δεδομένα που είχαν δημιουργήσει η διεθνοποίηση του Κυπριακού και η έναρξη του ένοπλου αγώνα της ΕΟΚΑ.

ΠΈΤΡΟΣ ΠΑΠΑΠΟΥΛΪΟΥ

Αναπληρωτής Καθηγητής Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας Τμήματος Ιστορίας
και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου

Η πολιτική κληρονομιά του Ελευθερίου Βενιζέλου στην Κύπρο: απόπειρα επισκόπησης

Έχει ειπωθεί και αλλού ότι ελάχιστοι Έλληνες πολιτικοί συνέδεσαν τόσο στενά τη δράση τους με την Κύπρο όσο ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Οι λόγοι είναι ευεξηγήτοι: και εξαιτίας του αναστήματος του ανδρός, αλλά και της πρωταγωνιστικής του παρουσίας του στο κύριο ελλαδικό πολιτικό προσκήνιο την περίοδο 1910-1935 και ειδικότερα στη δεκαετία του 1910, όταν διαγράφηκε η εδαφική επέκταση του ελληνικού βασιλείου, που είχε καταλυτικές επιπτώσεις και στις εθνικές προσδοκίες των αλύτρωτων Ελλήνων. Η ανακοίνωση θα επιχειρήσει να παρουσιάσει στο κοινό και τις κυριότερες προσωπικότητες του βενιζελισμού και του αντιβενιζελισμού στην Κύπρο, στην εποχή του Κρητικού πολιτικού και αργότερα, αλλά και την κριτική ή αποδοχή της βενιζελικής πολιτικής στο νησί στις τελευταίες δεκαετίες της «Αγγλοκρατίας», ενώ, παράλληλα, θα ανιχνεύσει, με την τοπική κυπριακή οπτική, τις σημαντικότερες από τις κληρονομίες και τις «συνέχειες» της πολιτικής του στο Κυπριακό, έως τον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ.

[ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ]

ΣΠΥΡΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας: από τον Ελευθέριο Βενιζέλο στη Γ' Ελληνική Δημοκρατία

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανήκει στην κατηγορία των κορυφαίων πολιτικών της περιόδου του Μεσοπολέμου, που υποστήριζαν την ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας, ως μέσο τόσο για τη θεραπεία των δυσλειτουργιών του πολιτικού συστήματος, όσο και για την ανάκαμψη της οικονομίας. Η απήχηση των ιδεών αυτών ήταν ευρεία, συνεχίζεται μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και απαντά έως τις ημέρες μας. Σκοπός της εισήγησης είναι να αναδείξει τα βασικά σημεία της επιχειρηματολογίας του Ελευθερίου Βενιζέλου και να εντοπίσει τις ομοιότητες και διαφορές («συνέχειες και ασυνέχειες») στην ιστορική εξέλιξή τους έως σήμερα.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΣΑΠΌΓΑΣ
Διδάκτωρ Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Μονάχου – Δικηγόρος

Κράτος δικαίου και εσωτερικός εχθρός από το 1929 στο 1963

Στοιχεία της βενιζελικής κληρονομιάς ανιχνεύονται σε ολόκληρο το πολιτικό φάσμα, θα μπορούσε μάλιστα να γίνει λόγος ακόμη και για μακροπρόθεσμη, ομολογημένη ή ανομολόγητη, οικειοποίηση θεμελιωδών επιλογών της από επιγόνους των σκληρότερων πολιτικών της αντιπάλων. Το φαινόμενο αυτό καθίσταται ιδιαίτερος εναργές στο παράδειγμα της θεσμικής αντιμετώπισης του εσωτερικού εχθρού, των θεωριών περί κατάχρησης δικαιωμάτων και του συνακόλουθου περιορισμού τους. Η τελευταία περίοδος βενιζελικής διακυβέρνησης, από την ποινική καταστολή «ιδεών εχουσών έκδηλον σκοπόν» (1929) έως την πρόταση συνταγματικής αναθεώρησης του 1932, παρουσιάζει ενδιαφέρουσες αναλογίες με τη μετεμφυλιακή νομοθεσία και την πρόταση συνταγ-

ματικής αναθεώρησης του 1963. Ζητούμενο, βέβαια, απομένει το κατά πόσο μπορεί να διαγνωστεί στην επιχειρηματολογία του μετεμφυλιακού νομοθέτη, αναγνώριση και αποδοχή αυτών των αναλογιών. Σε κάθε περίπτωση, η εξ αντικειμένου διαπίστωση συνέχειας και ο παραλληλισμός των δύο περιόδων αναδεικνύει τα όρια και τον συγκερασμό φιλελευθερισμού και πραγματισμού στη σκέψη και την πράξη τόσο του ίδιου του Βενιζέλου, όσο και όσων ακολούθησαν, αποδεικνύοντας εν τέλει πόσο αυθαίρετη και επισφαλής είναι κάθε απόπειρα γραμμικής αντιστοίχισης πολιτικών κληρονόμων.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΕΣΣΟΠΟΥΛΟΣ

Διδάκτωρ Συνταγματικού Δικαίου Πανεπιστημίου Αθηνών – Δικηγόρος

**Η επιρροή του γερμανικού δικαίου της ανάγκης
στη σκέψη του Βενιζέλου και το αποτύπωμά της
στο Σύνταγμα του 1952**

Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 οι συνέπειες της οικονομικής ύφεσης πυροδότησαν ένα ντόμινο πολιτικών και θεσμικών μεταβολών σε διεθνή κλίμακα. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιόδου αποτέλεσε η σταδιακή αυτονόμηση των οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας από τον έλεγχο των κοινοβουλίων και, συνεπώς, η λήψη κρίσιμων πολιτικών αποφάσεων κατά παράκαμψη των αντιπροσωπευτικών σωμάτων. Σε αυτή τη συγκυρία ο Ελευθέριος Βενιζέλος έκρινε ότι το ελληνικό πολιτικό σύστημα έπρεπε να ακολουθήσει το παράδειγμα της Γερμανίας, η οποία είχε επιλέξει την οδό της συστηματικής προσφυγής στις διατάξεις του δικαίου της ανάγκης, προκειμένου να επιτύχει με τον πλέον ταχύ και αποτελεσματικό τρόπο την εξυγίανση της εθνικής οικονομίας. Ειδικότερα, ο Βενιζέλος εισηγήθηκε το 1932, στο πλαίσιο της συζήτησης για την αναθεώρηση του Συντάγματος, την υιοθέτηση μιας διάταξης αντιστοιχίας με εκείνη του άρθρου 48 του Συντάγματος της Βαϊμάρης, η οποία απένειμε στον αρχηγό του κράτους ενισχυμένες αρμοδιότητες σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

Η συγκεκριμένη θεσμική πρόταση δεν τελεσφόρησε κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Το πνεύμα της, όμως, μπορεί ενδεχομένως να ανιχνευθεί στο άρθρο 35 §2 του ελληνικού Συντάγματος του 1952. Σε κάθε περίπτωση, ανεξαρτήτως του ζητήματος αν η

εν λόγω διάταξη ήταν πράγματι επηρεασμένη από το γερμανικό δίκαιο της ανάγκης (άρθρο 55 του Συντάγματος της Πρωσίας), στην πράξη λειτούργησε κατά τρόπο αντίστοιχο, δηλαδή ως συνταγματικό θεμέλιο για την εκχώρηση της νομοθετικής λειτουργίας, σε περιόδους κρίσης, στα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΟΛΛΑΡΟΣ

Διδάκτωρ Διπλωματικής Ιστορίας Παντείου Πανεπιστημίου

**Η πολιτική κληρονομιά του Ελευθερίου Βενιζέλου
αναφορικά με το ζήτημα της αντιμετώπισης
των μειονοτήτων**

Η μειονοτική πολιτική του Ελευθερίου Βενιζέλου αποτέλεσε μία από τις σημαντικότερες πτυχές του πολιτικού του έργου. Ο Κρητικός πολιτικός έδωσε βαρύτητα στο θέμα αυτό, πήρε σημαντικές αποφάσεις, καινοτόμησε και προσάρμοσε τη φιλοσοφία του στις εκάστοτε περιστάσεις. Πάνω απ' όλα, όμως, ανέδειξε τη σημασία των μειονοτήτων, ως βασικής παραμέτρου του εθνικού οράματος της Μεγάλης Ιδέας. Τι απέμεινε, όμως, από την πολιτική κληρονομιά του Ελευθερίου Βενιζέλου, αναφορικά με το ζήτημα της αντιμετώπισης των μειονοτήτων; Υπήρξαν συνεχιστές της πολιτικής του στο ζήτημα αυτό, ή η κρατική πολιτική υιοθέτησε διαφορετικά πρότυπα; Η εισήγηση θα προσπαθήσει να απαντήσει στα παραπάνω ερωτήματα, συγκρίνοντας τη πολιτική του Κρητικού πολιτικού έναντι των μειονοτήτων (1898-1932), με εκείνη που ακολούθησαν οι πολιτικές ηγεσίες της χώρας μετά τον θάνατό του.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

Ομότιμος Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

**Συνέχειες και ασυνέχειες στις νομοθετικές
παρεμβάσεις των κυβερνήσεων Βενιζέλου
σε εκκλησιαστικά ζητήματα**

Περιεχόμενο της εισηγήσεως είναι η ανάδειξη, κατά σειρά, πρώτα των *συνεχειών* και στη συνέχεια των *ασυνεχειών* των μείζονος σημασίας νομοθετικών πρωτοβουλιών των κυβερνήσεων Βενιζέ-

λου στα ζητήματα της Εκκλησίας ως θεσμού, τέλος δε η κριτική αποτίμηση τόσο της μίας όσο και της ετέρας εξελίξεως.

Υπό την έννοια την *συνχειών* και *ασυνχειών* γίνεται αντιληπτή η συνέχιση της ισχύος, έως και στις ημέρες μας ακόμη, πολιτικών και νομοθετικών πρωτοβουλιών που ελήφθησαν επί κυβερνήσεων Βενιζέλου για εκκλησιαστικά ζητήματα, πράγμα αξιοπρόσεκτο, ίσως και αξιοπερίεργο, ή η κατάργηση και αντικατάστασή τους στην πορεία, πράγμα εύλογο και μάλλον αναμενόμενο, ατυχώς, όμως, όχι πάντοτε προς θετική κατεύθυνση.

ΑΜΑΛΙΑ ΚΩΤΣΑΚΗ

Διδάκτωρ Αρχιτέκτων – Επίκουρη Καθηγήτρια Αρχιτεκτονικής
Σχολής Πολυτεχνείου Κρήτης

Η στέγαση της Δικαιοσύνης στη μεταπολεμική Αθήνα: το βενιζελικό «κληροδοτήμα»

Το ζήτημα της ευπρεπούς στέγασης της Δικαιοσύνης στην ελληνική πρωτεύουσα κατέχει μία από τις σημαντικότερες θέσεις ανάμεσα στις προτεραιότητες του Ελευθερίου Βενιζέλου. Οι προσπάθειές του για την επίλυση αυτού του κρίσιμου θέματος, ταυτισμένου με τον αστικό συμβολισμό του Κράτους Δικαίου, κεντρικού άξονα της πολιτικής του, κινήθηκαν ανάμεσα σε ουτοπικές αναζητήσεις μεγαλειωδών μεγάρων και σε στοιχειώδεις απολύτως πραγματιστικές επιλογές. Η βενιζελική εποχή ολοκληρώθηκε υιοθετώντας κατ' οικονομίαν λύσεις και αφήνοντας κατ' ουσίαν το ζήτημα σε εκκρεμότητα. Παρά ταύτα ο προβληματισμός που άνθησε κατά την διάρκεια των αναζητήσεων καθόρισε τις εξελίξεις. Ο αστικός συμβολισμός της Θέμιδος, η εξωραϊστική λογική, η πολεοδομική διάσταση του θέματος, καθώς και ο πραγματισμός στη λήψη των αποφάσεων αποτελούν κληρονομιά της βενιζελικής εποχής στο θέμα του Δικαστικού Μεγάρου Αθηνών. Στα παραπάνω πρέπει να προστεθεί η διαμόρφωση της άποψης ότι η λαϊκή αντίληψη για την αστική παρουσία της Δικαιοσύνης πρωτίστως διαμορφώνεται στα πρωτοβάθμια δικαστήρια, με τη μεγάλη συρροή κοινού, οπότε το ενδιαφέρον οφείλει να στραφεί προς αυτά. Τα παραπάνω «κληροδοτήματα» θα αποτυπωθούν στις εξελίξεις της δεκαετίας του 1960, όταν το θέμα θα λάβει σημαντική προώθηση.

Σάββατο, 26 Νοεμβρίου 2016

[ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ]

ΑΛΕΞΗΣ ΦΡΑΓΚΙΑΔΗΣ

Οικονομικός Ιστορικός, Διδάκτωρ Ευρωπαϊκού
Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Φλωρεντίας

**Βενιζελική παράδοση και οικονομία:
φιλελευθερισμός, πραγματισμός και η εμπέδωση
της κρατικής παρέμβασης**

Η βενιζελική μεταρρύθμιση ανέλαβε να προσαρμόσει την ελληνική οικονομία και κοινωνία στις νέες συνθήκες. Ο κρατικός μηχανισμός αναπτύχθηκε και ανέλαβε για πρώτη φορά ενεργό ρόλο στους περισσότερους τομείς της κοινωνικής και της οικονομικής ζωής. Η αγροτική μεταρρύθμιση δημιούργησε μια χώρα μικροϊδιοκτητών. Με την ίδρυση της Αγροτικής Τραπεζής και της Τραπέζης της Ελλάδος τέθηκαν οι βάσεις για τον έλεγχο της οικονομίας από το κράτος. Στην ίδια κατεύθυνση συνέτειναν και πολλά άλλα μέτρα στο πεδίο της κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής.

Μέσα στις δύσκολες αυτές συνθήκες, η ελληνική οικονομία από ανοικτή και φιλελεύθερη έγινε σταδιακά εσωστρεφής και δασμοβίωτη. Η παγκόσμια οικονομική κρίση, μετά το 1932, παγίωσε τον αμυντικό αυτό προσανατολισμό, ο οποίος συντέλεσε στην επιβίωση του ελληνικού κράτους μέσα από τις Συμπληγάδες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, του Εμφυλίου, του Ψυχρού Πολέμου.

Από την άλλη πλευρά, με το πέρασμα του χρόνου δημιουργήθηκε ένα αρτηριοσκληρωμένο και αναποτελεσματικό κράτος που επιβράδυνε την οικονομική και την κοινωνική εξέλιξη της χώρας. Θα ήταν όμως σφάλμα να αποδώσουμε την ευθύνη για αυτό στον Βενιζέλο και τους συνεργάτες του. Εκείνοι κατάφεραν να αλλάξουν τη δομή του κράτους, της οικονομίας και της κοινωνίας στην κατεύθυνση που απαιτούσε η εποχή τους· το γεγονός ότι κάποιοι μεταγενέστεροι δεν κατάφεραν να ολοκληρώσουν τους μετασχηματισμούς που απαιτούσε η δική τους εποχή, δεν μπορεί παρά να είναι ευθύνη των τελευταίων.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
Ιστορικός, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συνέχειες και ασυνέχειες στην αγροτική πολιτική κατά τη μεταβενιζελική περίοδο

Ο αγροτικός τομέας αποτέλεσε το επίκεντρο του ενδιαφέροντος και το πεδίο εκδίπλωσης ποικίλων στρατηγικών και πολιτικών ανάπτυξης την περίοδο του Μεσοπολέμου. Η επίδραση των βενιζελικών κυβερνήσεων και των βενιζελογενών κομμάτων στην επιλογή αυτή υπήρξε καθοριστική. Εντούτοις, η κληρονομιά του βενιζελισμού στον αγροτικό τομέα είναι παρούσα και την επόμενη περίοδο, του ύστερου Μεσοπολέμου, και ανιχνεύεται έως και τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, όταν έχει πλέον αντιστραφεί η πρωτοκαθεδρία του αγροτικού τομέα προς όφελος της γρήγορης εκβιομηχάνισης. Την κληρονομιά αυτή του βενιζελισμού στον αγροτικό τομέα, με τις διάρκειες και τις τομές, τις συνέχειες και τις ασυνέχειες, τις επιτυχίες και τις διαψεύσεις της, θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε στην παρούσα εισήγηση.

ΧΑΡΗΣ ΜΕΛΕΤΙΑΔΗΣ
Καθηγητής Τμήματος Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Το ελληνικό σχολείο στον 20ό αιώνα: η κληρονομιά του Ελευθερίου Βενιζέλου

Η συμβολή του Βενιζέλου στη διαμόρφωση του ελληνικού σχολείου από θεσμική και ουσιαστική άποψη συγκροτείται από το 1899 έως το 1932 με καινοτόμες πολιτικές πράξεις, από τις οποίες μπορούμε να προσεγγίσουμε τις κατευθυντήριες ιδεολογικές επιλογές για την εκπαιδευτική πολιτική συνολικά του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Αυτό το επικαιρικό στοιχείο, όσο και αν είναι σημαντικό, προκειμένου να κατανοήσουμε τις διεργασίες στο πεδίο της ιδεολογίας μέσα στην εκσυγχρονιζόμενη ελληνική κοινωνία τότε, έχει και μια άλλη ζωή στην μεταπολεμική Ελλάδα, οπότε και μετεξελίσσεται σε σημαντικό κριτήριο αξιολόγησης για κάθε απόπειρα μεταρρύθμισης του σχολείου. Η παρατεταμένη αυτή λειτουργία του βενιζελικού εκπαιδευτικού προγράμματος ιδίως έως το 1967 συνδέεται και με άλλες εκφράσεις του νεοελληνικού πολιτισμού

και υποδεικνύει τρόπους υπέρβασης των όποιων διχαστικών συνδρόμων. Υπό το φως αυτής της μακράς παρουσίας της βενιζελικής εκπαιδευτικής ιδεολογίας δεν θα τη θεωρήσουμε ως εμπράγματο δεδομένο για μια κοινωνιολογική διαγνωστική των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, αλλά θα επιχειρήσουμε να δείξουμε ότι οι εκπαιδευτικές συγκροτήσεις του Βενιζέλου δεν είναι μόνο ιδεολογικές προωθήσεις, ή πολύ περισσότερο τεχνοκρατικές επίνοιες, αλλά διακρίνονται για την άμεση και ζωντανή κίνησή τους έως τις πιο βαθιές δομές της πολιτισμικής παραγωγής της κοινωνίας μας και από εκεί αντλούν τη μεγάλη δυναμική παρουσία τους.

[ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ]

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Υποψήφιος Διδάκτωρ Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας Πανεπιστημίου Αθηνών

Συλλογική μνήμη και πολιτικές χρήσεις του παρελθόντος: τα ετήσια μνημόσυνα του Ελευθερίου Βενιζέλου (1945-1967)

Από τα ετήσια μνημόσυνα για τον Ελευθέριο Βενιζέλο κατά την εξεταζόμενη περίοδο (1945-1967) προκύπτει ένα συστηματικό αλλά αναξιοποίητο σώμα ιστορικού υλικού, που μπορεί να φωτίσει όψεις του περιεχομένου και των μηχανισμών διάδοσης των αναπαραστάσεων του Κρητικού πολιτικού στη μεταπολεμική συλλογική μνήμη. Τα μνημόσυνα αυτά ήταν ταυτόχρονα θρησκευτικά και πολιτικά, εθνικά και τοπικά, υπόθεση λίγων και μαζικά τελετουργικά γεγονότα. Επρόκειτο, δηλαδή, για διαδικασίες μνημόνευσης (commemoration) που μπορούσαν να λάβουν πολλαπλές σημασιοδοτήσεις και να αποτελέσουν αφορμή για διαφορετικές και αλληλοσυγκρουόμενες χρήσεις του παρελθόντος. Η εισήγηση θα κινηθεί σε δύο άξονες: πρώτον, θα εξεταστούν οι λόγοι που διατυπώθηκαν σχετικά με το πρόσωπο, την πολιτική διαδρομή και την εποχή του Βενιζέλου με αφορμή τα μνημόσυνα. Υλικό θα αποτελέσουν κυρίως οι επιμνημόσυνοι λόγοι, αλλά

και χαρακτηριστικά παραδείγματα της επετειακής αρθρογραφίας στον Τύπο. Ο δεύτερος άξονας της εισήγησης αφορά τους φορείς αυτών των λόγων, με κριτήρια τη γενεαλογική, πολιτική και κοινωνική τοποθέτησή τους. Αυτοί οι «μνημονικοί δρώντες» (agents of memory) λειτούργησαν ως διαμορφωτές της ιστορικής φήμης του Βενιζέλου, προωθώντας συγκεκριμένα ερμηνευτικά σχήματα γι' αυτόν μέσω θεσμών και ομάδων διάφορων ειδών. Πρόκειται για συναδέλφους του Βενιζέλου, την οικογένειά του, συναγωνιστές και αντιπάλους του, δημοσιογράφους, κ.ο.κ. Όπως θα επιδιωχθεί να αναδειχθεί μέσα από το παράδειγμα των μνημοσύνων, οι πολιτικές και πολιτισμικές αποκλίσεις στις μνημονεύσεις του Βενιζέλου, αλλά και η επιδίωξη όλων των πλευρών να οικειοποιηθούν την κληρονομιά του με διαφορετικούς τρόπους, καταδεικνύουν τόσο την πολυπλοκότητα της συλλογικής μνήμης ως κοινωνικού και πολιτισμικού φαινομένου, όσο και το ίδιο το εύρος του έργου του Κρητικού πολιτικού.

ΤΑΣΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ιστορικός – Υπεύθυνος Ιστορικών Αρχείων Μουσείου Μπενάκη

**Ελευθέριος Βενιζέλος, το πρόσωπο και η πολιτική
στην εκατονταετηρίδα από τη γέννησή του.
Αφιέρωμα και ντοκιμαντέρ**

Στο τέλος του 1963 και τις αρχές του 1964, η Ελλάδα μπήκε, έστω και για λίγο, στον κυβερνητικό αστερισμό της Ενώσεως Κέντρου. Δεκαπέντε χρόνια μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου επήλθε η πολιτική αλλαγή, συνοδευόμενη από πολλές ελπίδες ενός μέρους της κοινωνίας το οποίο αισθανόταν ότι μετείχε με δυσκολία στο πολιτικό γίγνεσθαι και ένιωθε παραμερισμένο, μετά τη νίκη του Εμφυλίου Πολέμου, παρά τη συμμετοχή του σε αυτή. Επρόκειτο για το μέρος εκείνο της κοινωνίας που είλκυε την πολιτική το προέλευση, το ηθικό ριζικό του σύστημα από την ευρύτερη βενιζελική παράταξη, από τον ευρύτερο αντιμοναρχικό χώρο, του μέρους που εκτεινόταν από τα όρια της πολιτικής Δεξιάς έως και το πεδίο της εαμικής Αριστεράς.

Για το κοινό αυτό ο Βενιζέλος αποτελούσε, είτε λόγω συμμετοχής είτε λόγω διηγήσεων, το σύμβολο της πολιτικής πληρότητας, που συνδύασε τον επιτυχή αλυτρωτισμό με τη φιλολαϊκή οργάνω-

νώση του κράτους. Είτε απτά είτε μεταφορικά, ο ηγέτης αυτός λειτουργήσε ως ενσάρκωση ενός πλήθους ηθικών αξιών και προσδοκιών, οι οποίες παρέμεναν έως και τότε ισχυρές και παρούσες. Έτσι, εντός της πολιτιστικής άνοιξης της περιόδου και των πολιτικών ελπίδων που ανανεώθηκαν, επικαιροποιήθηκε άμεσα η πολιτική και η ηθική οντότητα του Βενιζέλου και με αφορμή την εκατονταετηρίδα από την γέννηση του.

Η ανακοίνωση θα βασιστεί στο αφιέρωμα «Κρήτη» του περιοδικού *Ηώς* (1964) και ειδικότερα στο μέρος που αφορά τον Βενιζέλο, στις αφιερωματικές επιφυλλίδες του Ελευθέριου Κοτσαρίδα στο *Βήμα* (Φεβρουάριος-Απρίλιος 1965) και το ντοκιμαντέρ της σκηνοθέτιδας Λίλας Κουρκουλάκου (1966). Τα τρία, συνθέτουν ένα σαφές αποθετήριο ατομικών εμπειριών και αναμνήσεων, και μαζί αναδεικνύουν τη δημόσια εικόνα που συνόδευε τον Βενιζέλο κατά τις εποχές της δράσης του. Παράλληλα, αποτελούν βασικά τεκμήρια για την αντίληψη του τρόπου που είχε συγκροτηθεί η δημόσια μνήμη για το πρόσωπο καθώς και των επιλογών που έγιναν για τη σύνθεσή της. Πρόκειται για την αποτύπωση της ενεργούς πρόσληψης σχετικά με την πολιτική αλλά και την ηθική μνήμη που έφτασε να συνοδεύει τον αρχηγό των Φιλελευθέρων στα μέσα της δεκαετίας του 1960, μια πρόσληψη η οποία ενίσχυε τη συμβολική αναγέννηση του βενιζελισμού μέσω της ανάληψης της εξουσίας από την κεντρώα παράταξη.

ΖΕΤΤΑ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης Πανεπιστημίου Αθηνών –
Υπεύθυνη Ιστορικού Αρχείου Δήμου Αθηναίων

Μνήμη Ελευθερίου Βενιζέλου: «Ο ανδριάς που λείπει» από την Αθήνα του 1954

Η πρωτοβουλία ανέγερσης ανδριάντα του Ελευθερίου Βενιζέλου στην Αθήνα εκδηλώνεται στα μέσα της δεκαετίας του 1950. Η εικόνα του πολιτικού άνδρα στον δημόσιο χώρο –και κατά συνέπεια η μνήμη του– γίνεται ζητούμενο, συμπαρασύρει τις δημόσιες εκδηλώσεις και κινητοποιεί το κοινό αίσθημα σε πανελλήνιο επίπεδο. Η ανίδρυσή της ακολουθώντας σε πόλεις-σταθμούς της ιστορικής του διαδρομής αποκτά ανάλογη δυναμική στον εκάστοτε χωρόχρονο. Οι καλλιτεχνικοί διαγωνισμοί και οι εξελίξεις

τους τροφοδοτούν επί μακρόν τις πολιτικές και τις καλλιτεχνικές στήλες στον Τύπο της εποχής. Η μορφή του Βενιζέλου γίνεται δημοφιλής στη δημόσια γλυπτική της μεταπολεμικής Ελλάδας, ενώ η ανέγερση του μνημείου του, σε όρους καλλιτεχνικούς και πολεοδομικούς, αποδεικνύεται πολύπλευρο και δύσκολο εγχείρημα.

Η εισήγηση, αντλώντας από δημοσιεύματα και αρχειακές πηγές, παραθέτει το χρονικό (1954-1969) ανέγερσης του μνημειακού συνόλου του Ελευθερίου Βενιζέλου στο Πάρκο Ελευθερίας στην Αθήνα και επιχειρεί να θίξει γενικότερα ζητήματα της ανδριαντοποιίας του Βενιζέλου κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Μοιραία, επικεντρώνεται καλλιτεχνικά στον γλύπτη Γιάννη Παππά, δημιουργό των ανδριάντων στο Ηράκλειο Κρήτης, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΘΑΤΟΣ

Φωτογράφος – Μελετητής της φωτογραφίας

Η φωτογραφική πρωτοτυπία του Ελευθερίου Βενιζέλου

Ήδη από την πρώτη εμφάνισή της στην Ελλάδα, η φωτογραφία έμελλε να παίξει σημαντικό ρόλο στον δημόσιο βίο της χώρας. Όσοι ανήκαν, ή φιλοδοξούσαν να ανήκουν, στην άρχουσα πολιτική και κοινωνική τάξη, αντιλήφθηκαν νωρίς τη σημασία που θα μπορούσε να έχει το φωτογραφικό τους πορτραίτο. Έως όμως τις αρχές του 20ού αιώνα, οι πρωταγωνιστές της ελληνικής πολιτικής σκηνής έκαναν σχετικά λιτή χρήση του μέσου, αρκούμενοι ουσιαστικά στην περιορισμένη διανομή ενός μικρού αριθμού επίσημων πορτραίτων. Ο πρώτος Έλληνας πολιτικός που εμπέδωσε πλήρως την επικοινωνιακή δύναμη της φωτογραφικής εικόνας ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Το καταμαρτυρούν τόσο ο αξιοσημείωτος όγκος των σωζόμενων φωτογραφιών του, όσο και η καινοτόμος για την εποχή θεματική των πρωτοτυπία. Η ευρύτατη διάδοση των φωτογραφιών του στην Ελλάδα και το εξωτερικό επιβεβαιώνει πως για τον Βενιζέλο η φωτογραφία αποδείχθηκε πολύτιμο όπλο στους πολιτικούς του αγώνες.

Ειδικά κατά την περίοδο του Εθνικού Διχασμού και μετά, η ριζική αναντιστοιχία στην εικόνα των δύο πρωταγωνιστών υπήρξε καθοριστική, και σίγουρα όχι τυχαία: η αυστηρή και δύσκαμπτη, μονίμως αγέλαστη μορφή του Κωνσταντίνου ερχόταν σε απόλυτη

αντιπαραβολή με τη θερμή και ανθρώπινη φωτογραφική απεικόνιση του Βενιζέλου. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ογδόντα χρόνια από τον θάνατό του, η εικόνα του Ελευθερίου Βενιζέλου παραμένει ένα ισχυρότατο πολιτικό σύμβολο και ταυτόχρονα είναι άμεσα αναγνωρίσιμη ακόμα και από όσους τυχόν αγνοούν τα πάντα για την πολιτική και την εθνική του δράση.

ΣΠΥΡΟΣ ΟΡΝΕΡΆΚΗΣ

Σκιτσογράφος

Εικονογραφώντας την Ιστορία: ένα κόμιξ για τον Βενιζέλο

Το σκίτσο, η αποτύπωση στο χαρτί μιας γεμάτης μηνύματα περιγραφής ενός προσώπου, ενός γεγονότος, ενός τοπίου, αποτελούσε, μέχρι την εμφάνιση και τη γενίκευση της χρήσης της φωτογραφίας, το βασικό μέσο απεικόνισης της τρέχουσας πραγματικότητας στον Τύπο.

Το πρόσωπο, η μορφή, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Ελευθερίου Βενιζέλου αποτέλεσαν διαχρονικά πηγή έμπνευσης για τους σκιτσογράφους. Παρουσιάζει ενδιαφέρον να εντοπίσουμε τι επέλεξαν να τονίσουν και να απομονώσουν οι σύγχρονοί του σκιτσογράφοι από τον εικαστικό χαρακτήρα του, και γενικότερα με ποιον τρόπο τον ενέταξαν στο απεικονιστικό πλαίσιο της εποχής του.

Η εικονογράφιση της ζωής και της εποχής του Βενιζέλου αποτελεί διαχρονικά, αλλά και ιδιαίτερα σήμερα, μια γοητευτική πρόκληση. Με πρωτοβουλία του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» δημιουργείται αυτή την περίοδο μια σύντομη εικονογραφημένη ιστορία (κόμιξ) για τον μεγάλο πολιτικό. Θα παρουσιαστούν οι ιδιαιτερότητες του εγχειρήματος, οι δυσκολίες στην απόδοση της μορφής και του αέρα της κίνησης του Βενιζέλου, των προσωπικών του στιγμών, της σχέσης με τους ανθρώπους που συνδέθηκαν μαζί του, οι ομοιότητες και οι διαφορές με τα κλασικά εικονογραφημένα και τα αντίστοιχα διεθνή παραδείγματα. Σε κάθε περίπτωση, η προσπάθεια αυτή αποβλέπει σε ένα τελικό αποτέλεσμα ιστορικά έγκυρο και ελκυστικό στους αναγνώστες, με τις νεότερες ηλικίες πάντοτε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος.